

TERME, DAVANT DEL MIRALL COMPARATIU DE LES REVISTES MISCEL·LÀNIQUES DELS CENTRES D'ESTUDIS

Josep Santesmases i Ollé, president de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i vicepresident segon de l'Institut Ramon Muntaner

Resum

L'article és un intent d'establir comparances entre la revista miscel·lànica *Terme. Revista d'història* i d'altres revistes similars editades per diversos centres d'estudis de parla catalana. Però és també una reflexió sobre l'estructura organitzativa de les revistes, el seu funcionament i els seus continguts. I vol ser també un punt de reflexió sobre els objectius de les revistes, el seu interès per les societats de cada lloc, alhora que una mirada externa envers *Terme* en la consideració dels valors que ha aportat a la societat terrassenca i a la historiografia general.

Abstract

The article is an attempt to establish comparisons upon the multifaceted journal *Terme. Revista d'història* and other similar publications edited by several research centres of catalan language. Furthermore, it is a reflection on journal's organizational structure, on its day-to-day running and on its contents; besides this, the article is a reflects on the journal's aims, on its concern for each place's society and, at the same time, an external view of *Terme* in recognition of the values which it has provided to the society from Terrassa, as well as to the historiography on the whole.

Les revistes dels centres d'estudis, vehicle de recerca

Una primera consideració a fer davant de la producció historiogràfica terrassenca que representen els vint-i-cinc números de *Terme* pot resultar d'una diàfana obvietat, però, altrament, per això mateix cal remarcar-la. Sense l'existència del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, molta de la producció històrica editada a *Terme* no s'hauria generat, o si més no hauria estat concentrada en una revista dedicada exclusivament a la història terrassenca. A la presentació del primer número de *Terme*, s'indicava que la revista volia «omplir un buit important i greu en la cultura terrassenca, caracteritzada per la inexistència de publicacions —bibliogràfiques o periòdiques— que difonguin els estudis històrics locals des d'una perspectiva científica i que segueixin els corrents actuals de la historiografia». El paràgraf era una constatació evident de la manca d'un instrument al servei de la història de Terrassa des d'una perspectiva aleshores conscientment renovadora.

Durant la tardor de 2009, amb molts pocs dies de diferència, es presentava públicament l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell, recentment constituït, i el Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar" de Riudoms finalitzava els actes del 30è aniversari amb la presentació d'una miscel·lània commemorativa. A l'Alt Urgell donaven fe de l'escadussera bibliografia comarcal, bàsicament coses esparses. Un dels seus objectius fundacionals era precisament posar-hi remei amb la creació d'una revista destinada a la publicació d'articles de recerca. A Riudoms constataren

que al final dels anys 70 pràcticament no existia bibliografia sobre aquesta població del Baix Camp, manca que el centre d'estudis havia contribuït a capgirar, com a primer promotor i editor local, en la mesura de les seves possibilitats. Salvant el temps, les distàncies i les realitats demogràfiques, són fets semblants, doncs, als succeïts a Terrassa des de l'any 1986. L'exemple comparat entre dues realitats ens confirma el paper que juga un centre d'estudis en el seu àmbit territorial. En el fons i en la forma, un centre d'estudis com el Centre d'Estudis Històrics de Terrassa és una garantia per a programar, estimular, provocar, facilitar i difondre la recerca.

Història local, història general

La segona consideració prèvia a l'anàlisi de l'aportació historiogràfica de *Terme* estaria centrada en el diàleg entre els conceptes d'història local i història general o nacional. Ens cal constatar que la recerca estimulada, acollida i publicada pels centres d'estudis locals o comarcals té com a primer objectiu contribuir al coneixement històric d'un determinat lloc o territori. I els seus primers destinataris són els ciutadans més sensibilitzats d'aquest lloc, que adopten sovint la figura de soci, subscriptor o habitual comprador i lector de les publicacions. Una altra figura usuària de les publicacions dels centres d'estudis són els estudiants, bàsicament per a efectuar-hi consultes per a la realització de treballs de secundària o, més endavant, per als estudis universitaris concrets, en els quals es tracti d'una manera o altra la ciència històrica. També les administracions locals i comarcals i els organismes, oficines i empreses dedicades al turisme cultural.

No és aquesta una apreciació de caire localista, ben al contrari, ni molt menys una reivindicació de la història positivista, ni de l'anècdota local. És gairebé una constatació de la simple realitat, que respon a la necessitat objectiva de dotar de continguts històrics precisos i personalitzats les comunitats humanes com ara pobles, ciutats o territoris determinats. És una reivindicació del fet local, no només com una part o fragment d'un tot general o nacional, sinó també com una realitat concreta, que evidentment no pot explicar-se sense el context general. No tindria sentit escriure la història local d'un determinat lloc com un mer recurs d'abastament bibliogràfic per a la construcció d'una història nacional. Seríem molt simplistes si consideréssim la història local només com un fragment de la nacional, i a l'inrevés, si la nacional fos simplement una suma de les locals. Sortosament tot és més complex.

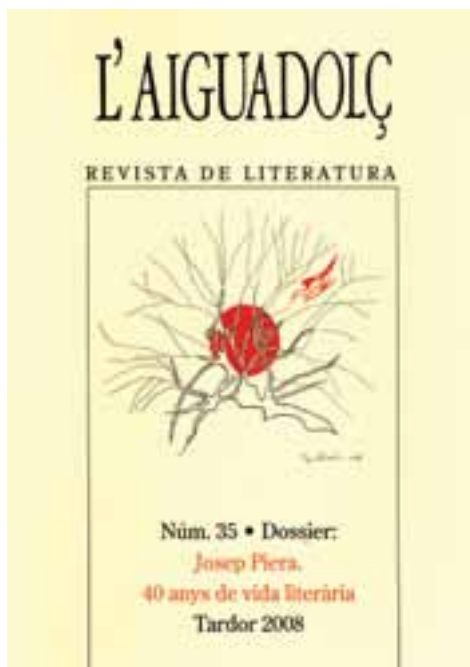
Si bé els estudis locals poden contribuir a territorialitzar un determinat període o context històric, també és cert que poden servir per a coses tan interessants com contemplar l'evolució d'una determinada població en les seves particularitats i característiques, o per saber que cada present històric té unes raons que ens remetent al passat, les del context general, però també les pròpies del món local. Resulta fora de lloc pensar que el grau de la qualitat historiogràfica ve donat per l'amplitud territo-

rial, per la subordinació del marc local al general. El més important és saber i entendre les interrelacions que en tots sentits en cada moment s'estableixen. Entendre que les raons històriques d'un determinat espai, en la seva situació geogràfica i en el seu context social i polític, ens poden facilitar una comprensió més aprofundida, menys simplista i lineal, d'una època concreta en un marc més general. El més important és saber mantenir l'equilibri entre la consciència històrica i l'interès pel coneixement del lloc, sense derivar ni en localismes de campanar, ni en l'obsessió de la cerca de l'excel·lència puntuada, bo i oblidant el sentit i la finalitat social de la història. Ni xovinisme local, ni torre d'ivori gremial.

Terme té algunes particularitats diferenciades respecte a d'altres publicacions similars, que cal remarcar. La primera de totes és la corresponsabilitat editora exercida entre el Centre d'Estudis Històrics de Terrassa i l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, ara anomenat Arxiu Comarcal del Vallès Occidental. Una concreció molt interessant, travada des del primer moment, que simbolitza la compenetració entre els responsables de la custòdia dels fons documentals i els historiadors, l'anar de bracet en interessos comuns. Una línia —la de la col·laboració entre els arxius comarcals i els centres d'estudis— que, quan es produeix, només pot generar beneficis. Sortosament és interessant constatar que des de la Subdirecció General d'Arxius i Gestió Documental, en la planificació dels nous equipaments arxivístics, s'ha previst facilitar espais als centres d'estudis, cosa que a Terrassa —també sortosament per a la ciutat— ve de lluny.

Els continguts: la història i altres matèries

Una altra particularitat de *Terme*, en relació a la majoria de les revistes miscel·làniques dels centres d'estudis, és la focalització exclusiva a la història, com ho és també la dedicació temàtica del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa. A la majoria de publicacions semblants dels centres d'estudis, tot i que gairebé sempre la història és la ciència que ocupa la major part de les pàgines, hi són freqüents els estudis de diverses disciplines, com els de les ciències naturals, els lingüístics, de geografia, etnologia, demografia, estudis literaris, etc. En algun cas concret, com pot ser a *La Rella* editada per l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó (Elx), fins i tot s'hi publiquen textos de creació literària d'autors locals. Al País Valencià hi ha un altre exemple molt remarcable en relació a la literatura, que és el que promou l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta. L'IECMA edita dues revistes miscel·làniques. Una és *Aguaitis*, que és la clàssica revista que acull majoritàriament els articles d'història i també d'altres disciplines, i l'altra és *L'Aiguadolç*, que, com indica el seu subtítol, és una revista dedicada a la literatura catalana en general, fent èmfasi en la producció valenciana, amb 36 números editats, cada un dels quals inclou un ampli dossier sobre un tema o un autor. Una experiència molt seriosa sorgida, com moltes altres, d'un centre d'estudis.¹

L'Aiguadolç, revista de l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta. Dènia.

temàtica, i una de més àmplia diversifica l'interès receptor, tot i que, probablement, seleccionant parcialment els continguts segons les apetències personals dels lectors. En el fons, el més important és el manteniment i la coherència dels plantejaments adoptats i, sobretot, la qualitat dels continguts.

D'altra banda, probablement l'entorn físic i el medi natural condicionen més els centres d'estudis que tenen com a espai d'actuació àmbits comarcals o territorials diversos, i més en aquells llocs on la presència de l'espai natural o de les terres agràries tenen un pes específic molt important, si el comparem amb l'espai urbanitzat o amb la demografia. L'espai no urbà es fa més present en la realitat quotidiana, la sensibilitat per les transformacions de sòl rústic a urbà, a industrial o a infraestructures és molt alta, perquè la consideració patrimonial del paisatge, sigui conreu, erm o bosc, és també molt elevada. I, si bé és cert que, en matèria històrica, només una reculada en el temps d'una centúria ens anivella molt les diferències i els desequilibris actuals entre poblacions i territoris com ara la ciutat de Terrassa i d'altres de situades en terres més interiors que no han experimentat un creixement tan acusat en la darrera centúria, també deu ser cert que el fet urbà del present, la consistència i la potència de la ciutat, fa que es focalitzi molt més l'interès en la història com a eix fonamental de l'espai de vida. L'herència rebuda en constant transformació i en constant ocupació, precisament, dels espais agraris i naturals és

Sobre la conveniència, l'oportunitat i l'interès que poden tenir unes i altres opcions —les dedicades exclusivament a una matèria o les més diversificades—, se'n deu poder parlar molt sense que del debat en resulti una recomanació uniformada vàlida per a tothom. En el fons, són els interessos i sobretot la composició dels grups editors (els centres d'estudis), fonamentats i recolzats en les inquietuds i els coneixements de les persones que en són responsables i en la xarxa de col·laboracions que puguin aconseguir, els que fan que l'estructuració de cada revista agafi una personalitat pròpia, amb moltes similituds en el cas de les revistes que acullen articles d'àmbits molt diversos. Una revista més especialitzada focalitza més la

una realitat objectiva inqüestionable i inherent al fort creixement experimentat per poblacions com ara Terrassa.

És curiós constatar com el coneixement que poden tenir les persones vinculades a un centre d'estudis d'un barri o un districte de Barcelona, sobre la seva trama urbana, sobre el record de l'ocupació total de l'espai no urbà, el que de fet és la seva geografia, en d'altres centres es transforma en un coneixement sobre el territori: els camins, les muntanyes, els rius i torrenteres, el patrimoni arquitectònic no urbà dispers —poblats antics, hàbitats aïllats, construccions preindustrials hidràuliques, religioses, defensives, agràries, pedra seca—, la flora i la fauna, etc. El que és evident és que el lloc, l'espai de vida, condiciona molt les temàtiques, l'enfocament de la recerca, les prioritats, els interessos personals i col·lectius.

Miscel·lània, dossier, monografia

Un debat que també es podria suscitar —cíclicament ha aparegut—, versaria sobre l'oportunitat i la conveniència o no de les revistes-miscel·lànies de gruix, com és ara *Terme*, en contraposició a un suposat major interès de les monografies o de les revistes més divulgatives, de redacció més acostada al periodisme. No fa gaire temps vàrem veure posar molt d'èmfasi a decantar clarament la balança cap a les monografies. Precisament pocs anys després en molts ambients universitaris s'ha prioritzat l'article —a publicar sobretot en revistes puntuables— enfront de l'obra extensa. En els centres d'estudis sovint, com a factor de decantació, s'ha posat damunt la taula la poca venda de les miscel·lànies més enllà de les subscripcions i d'un reduït cercle interessat. I això fins i tot ens pot haver fet creure i pensar, a autors i editors, la reduïda lectura dels nostres articles. Sortosament les noves tecnologies han posat llum a la qüestió. Com moltes altres revistes de centres d'estudis, mitjançant l'acord i la gestió efectuada per l'Institut Ramon Muntaner, *Terme* ha estat incorporada al portal RACO (Revistes Catalanes en Accés Obert) del Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya. Durant l'any 2009 s'han produït 5.063 consultes d'algun dels articles de *Terme*, i el novembre de 2010 les consultes arriben a 7.096. Les xifres, sorprenents, no són l'excepció, sinó que són la normalitat entre les revistes que han estat incorporades a la xarxa. Xifres que desmunten qualsevol percepció negativa o reduccionista de l'interès social de les publicacions dels centres d'estudis i que desfan els dubtes que podríem tenir col·lectivament o individual.

En relació a les revistes miscel·làniques, també ha aparegut de tant en tant el debat sobre la conveniència o no d'incloure dossiers o de destinar-les exclusivament a un tema monogràfic. Si bé és cert que la centralització comporta homogeneïtat i focalitza l'interès, també és cert que exclou molta recerca, aquella que en un moment donat es pot estar realitzant i que pot ser que no trobi l'encaix en cap tema de dossier o tema monogràfic més o menys proper. Si m'hagués de manifestar en favor de l'una o l'altra

Quaderns de la Selva, revista del Centre d'Estudis Selvatans. Santa Coloma de Farners.

cosa, seria partidari de l'estructuració amb un dossier central temàtic que només ocupi una part de la revista i que l'altra part sigui complementada amb treballs de temàtica diversa. Tal vegada és la proposta que sembla apuntar *Terme*, tot i que alguns dels dossiers que s'hi han publicat responen a una intenció més aviat de remarcar algun article concret, que no pas d'elaborar un dossier amb el gruix suficient per a ser considerat com a tal.

Cal dir que muntar un dossier, amb una temàtica concreta que aglutini diversos articles, no és una feina fàcil, ja que fa necessària una planificació més estructurada, un treball més coordinat, i determina que diversos investigadors se centrin en la recerca programada, apartant interessos més personals. Tal vegada per això no esdevenen gaire freqüents en les revistes dels centres d'estudis com ara *Terme*. En podem veure alguns exemples. A la *Miscel·lània Ribera d'Ebre* del Centre d'Estudis Comarcals de la Ribera d'Ebre, a partir del núm. 10 (1995), a cada número es dediquen alguns articles a un poble concret de la comarca, de manera que el lloc i no la temàtica esdevé el motiu del dossier. En algunes revistes, els dossiers centrals hi apareixen de manera irregular, no pas a cada número, alternant amb números totalment miscel·làtics. És el cas per exemple d'*Aguaites. Revista d'investigació i assaig* de l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.² El mateix passa amb *Notes*, la miscel·lània editada pel Centre d'Estudis Molletans.³ Els *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, que ja han arribat al número 50, amb números d'un gruix considerable, entre 300 i 800 pàgines, han inclòs periòdicament les aportacions de jornades i congressos.⁴ Els *Quaderns de la Selva* del Centre d'Estudis Selvatans darrerament també ho han fet, inclouent articles presentats en jornades diverses.⁵ En altres casos, s'acompleix al peu de la lletra la concreció del dossier, com ara a *Materials del Baix Llobregat* (Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat)⁶ o a la *Revista del Vinalopó* (Centre d'Estudis Locals del Vinalopó).⁷ En alguns casos, com poden ser alguns números d'*Estudis Baleàrics* (Institut d'Estudis Baleàrics), de dossier es passa a tema monogràfic.⁸

És freqüent també veure números o conjunts d'articles dedicats a persones nascudes o vinculades a un lloc concret, o al mateix centre d'estudis, amb motiu d'algun

aniversari important o també a partir de la desaparició del personatge. Ho podem exemplificar en els *Estudis del Baix Empordà* editats des de l'any 1981 per l'Institut d'Estudis del Baix Empordà, en haver publicat miscel·lànies dedicades a Pere Caner (núm. 2, 1983), estudiós calongí, membre de la Junta d'aquest Institut i desaparegut sobtadament; a Agustí Calvet i Pascual «Gaziel», amb motiu del centenari del seu naixement a Sant Feliu de Guíxols (núm. 6, 1987), i a Lluís Esteva i Cruaïnes, president de l'IEBE, en la seva mort (núm. 14, 1995). El Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, en la darrera dècada acostuma a incloure a gairebé tots els números d'*Aplec de treballs* uns articles d'homenatge a un o dos personatges vinculats a la cultura, més o menys biogràfics. Personatges vius i personatges morts, amb la voluntat de deixar constància de la seva aportació a la societat.⁹

La percepció és que progressivament, d'una manera lenta, augmenta l'interès per incloure a les revistes dossiers o altres grups homogenis d'articles. Per exemple, a *Finestrelles* del Centre d'Estudis Ignasi Iglésias de Sant Andreu de Palomar s'ha optat per incloure monogràfics,¹⁰ miscel·lànies d'homenatge,¹¹ premis juvenils (2005) o recentment un dossier dedicat a la Setmana Tràgica (2009). Quant als temes centrals de les miscel·lànies, cal remarcar també que una publicació semestral iniciada l'any 1952, *Ausa*, editada pel Patronat d'Estudis Osonencs, ha inclòs en la darrera dècada diversos dossiers prou suggerents dedicats a la comarca d'Osona, com ara: la història del franquisme, cinquanta anys de cultura, els museus, la segona república, la immigració o també als 125 anys del descobriment del temple romà, la seu del Patronat d'Estudis Osonencs. Un altre exemple encara més recent el tenim en els també històrics *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, publicats des de l'any 1959. En els dos darrers números, s'hi han inclòs dossiers temàtics concrets. Un d'ells dedicat als cent anys d'excavacions arqueològiques a Empúries i l'altre a la Guerra del Francès.

Sovint les sortides de períodes de baixa activitat, amb paralització fins i tot de les publicacions, o renovacions importants de junta, són aprofitades per a fer canvis estructurals o conceptuals. És el cas exposat de l'IEE, amb la renovació de l'equip dirigent. O el de sortides d'hores baixes, com a l'històric Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, que tornà a emprendre l'any 2005 la publicació dels seus *Annals*, després de sis anys de sequera, amb la voluntat d'obrir-se «a altres disciplines amb les quals compartim una certa afinitat, com la sociologia i la història de la medicina», així com d'incloure els treballs guanyadors dels premis «Salvador Reixach» i obrint una secció nova titulada «La finestra oberta a les ciències socials», la qual es concreta com a petit dossier. Els *Annals* del PEHOC, com han fet altres centres en arribar una data commemorativa significada, en aquest cas el remarcable 75è aniversari de la creació del centre, han inclòs articles relacionats amb la commemoració. A la *Miscel·lània Aqualatensia* del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, que és d'aparició irregular, a partir del núm. 7 (1995) s'hi inclouen els premis «Jaume Caresmar», dedicats a les

Miscellanea Aqualatensia, revista del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada i l'Ajuntament d'Igualada.

Nous enfocaments i presentacions per a un objectiu antic: difondre el coneixement del lloc, en les diverses disciplines implicades, a partir d'una recerca rigorosa, d'una reflexió serena que vagi més enllà d'interessos i modes, que cada vegada més caldria difondre amb una presentació acurada i una prosa amena i entenedora. Al capdavant de tot, hi hem de buscar i trobar l'enriquiment de la bibliografia del lloc i la general, i una funció social impagable, feta amb moltíssims menys recursos que d'altres coses de consistència dubtosa proclamades profusament a toc de timbal i plateret.

L'estructura funcional i organitzativa de les revistes

En els crèdits de *Terme*, hi figuren quatre apartats clau: la direcció, el consell de redacció, el consell assessor i els col·laboradors d'edició. No ho diré pas per afalagar qui m'ha fet l'encàrrec d'aquest article, sinó per constatar la realitat a partir del que he vist i també de l'experiència personal: el model d'estructura de funcionament i organització de *Terme* em sembla el més ajustat a la perfecció, si més no a nivell teòric, pensant que més o menys es funciona en els paràmetres apuntats a la pàgina dels crèdits. No ho afirmo només a partir dels criteris de qualitat en l'edició de publicacions periòdiques que es van recomanant de manera molt consensuada. Sobretot ho faig a partir de les experiències editores personals en un centre d'estudis molt més

ciències humanes i socials i la geografia de la ciutat d'Igualada i comarca de l'Anoia, i també altres treballs presentats als premis que el CECI considera que són aptes per a publicar. En aquest cas persisteix la condició miscel·lània, però a partir del resultat de la convocatòria d'uns premis.

Molts són, doncs, els tipus de dossiers: diversos, similars, compostos, puntuals o regulars. Exemples que són el resultat dels recursos, també econòmics, però sobretot humans. De les circumstàncies i les potencialitats del lloc, condicionades pel fet demogràfic, però no d'una manera determinant. De les capacitats per a crear, mantenir la continuïtat i renovar periòdicament, en el disseny, que el pas dels anys no perdona, i naturalment en l'estructuració de les

modest que el CEHT, en un territori de demografies molt més baixes.¹² Són les conclusions que s'extreuen i es refermen a mesura que es posen números a la publicació periòdica, similar —salvant les distàncies— a *Terme*, a partir de la realitat viscuda, que no acaba mai de ser la ideal.

En mirar les pàgines de crèdits d'una bona colla de revistes anuals o semestrals dels centres d'estudis, m'ha sobtat la variabilitat de concrecions que s'hi fan, la major part de les quals no responen als criteris de qualitat recomanables. I sobretot, m'ha sobtat que en la major part dels casos no existeix la figura del director/ora. En alguna revista és substituïda pel cap de redacció o pel coordinador, però el més freqüent és que la responsabilitat final de l'edició la tingui el consell de redacció, més curt o més extens segons les capçaleres. La constatació d'aquesta composició majoritària, i sobretot de l'absència de direcció, m'ha fet dubtar de la certesa del que reproduïxen les pàgines dels crèdits de moltes de les publicacions consultades. Una mica pensant que no és del tot veritat l'afirmació que entre tots ho farem tot, que sovint es produeix a les juntes dels centres d'estudis a partir de la voluntarietat en què es basa el seu funcionament. Sempre hi ha qui té la totalitat del centre al cap, qui n'hi té una part concreta i qui va a remolc de les aportacions dels altres. Em costa de creure que les funcions pròpies de la direcció d'una revista estiguin repartides proporcionalment entre els membres del consell de redacció, em costa de creure que no hi hagi una persona concreta —o dues— que estiri del carro portant les regnes de l'edició. I tot em fa pensar que hi ha com una mena de modèstia, de prevenció, de dificultat de reconèixer allò que fa l'un o l'altre, més enllà de si el treball és voluntari o remunerat (que en la majoria de casos és totalment altruista).

Si bé des del voluntarisme dels centres hi ha la capacitat de produir amb un rigor professional, en canvi costa molt reflectir la realitat objectiva del funcionament, com si en fer-ho algú s'hagués d'endur els mèrits que es poden considerar de tots. Sovint els mèrits són de tots però la feina es concentra en persones concretes. Més enllà d'aquestes objeccions, que pretenen precisar la necessitat de reconèixer la realitat objectiva i potser amagada, estic plenament convençut de la necessitat de l'existència d'un director/ora com a últim responsable de qualsevol revista. El director és qui ha de controlar tots els aspectes de l'edició, alhora que ha de fer propostes concretes, ha de plantejar línies de renovació si escau i ha de saber absorbir i modular les propostes que els membres del consell de redacció formulin. Ha d'incentivar tota l'escala de persones que giren a l'entorn de la revista.

El consell assessor té un paper, menys participatiu, però que si va més enllà d'una figuració nominal, és important per a donar orientació a la publicació, opinar i recomanar. Incloure els col·laboradors d'edició és sobretot reconèixer el treball que hi ha a l'entorn de cada número concret, feina que sovint no es té present en la mesura que cal. Més enllà d'aquests quatre àmbits de responsabilitat, cal tenir present també

la figura de la correcció lingüística, aquesta sí generalment reconeguda en la majoria de revistes. Feina que, si es fa voluntàriament, comporta una valuosa i impagable dedicació en hores de pacient treball. Una estructura funcional ben organitzada és la peça clau per fer possible la bona marxa de les successives edicions d'una revista, que al capdavant és un dels projectes més consistents d'un centre d'estudis, i de ben segur el que més perdura en el temps, el que deixa un pòsit persistent.

La periodicitat

Terme apareix anualment des del primer número en el mes de novembre. La regularitat ha estat impecable. En el conjunt de publicacions periòdiques dels centres no sempre és així, i en alguns casos fins i tot gosaria dir que no n'ha estat la pretensió. Els objectius dels centres d'estudis poden ser molt diversos. També, però, en trobarem molts de coincidents. Un dels referents més visibles que la majoria de centres promouen són les publicacions, sobretot les periòdiques. Si reconeixem la diversitat en les temàtiques i les produccions dels centres, també ens cal saber valorar els condicionants de l'espai geogràfic de cada centre d'estudis, sigui local, comarcal o d'una altra configuració o naturalesa. Un dels més importants és el demogràfic. La diferència entre una ciutat com Terrassa i poblacions petites amb centre d'estudis constituït i viu és enorme. I ho és també amb comarques senceres de baixa demografia.

Ens enganyariem, però, si la mesura de les diferències, de la participació, de la implementació, la valoréssim exclusivament segons raons de proporcionalitat. Cert és que, com més petit és un lloc, més implicada se sent la població amb el coneixement de l'espai físic que l'envolta, tot i que no s'hi tingui un interès ni una formació específica. Hi predomina per damunt de tot el sentiment de poble, de pertinença a una comunitat humana, de la qual se'n coneixen gairebé les intimitats. Segurament per això, la participació en les activitats és proporcionalment més alta. Es fan menys activitats, hi ha menys dispersió d'interessos, més coneixement veïnal, més implicació amb el territori i la seva gent, fet que propicia una major participació quan és el cas. Si bé als llocs petits aquests són factors positius, també n'hi ha d'altres que no ho són tant —i al contrari, ho són a les ciutats—, com ara la llunyania dels arxius, les biblioteques i els centres de cultura, i de l'activitat i la programació cultural diversificada de primer nivell.

Factors diferenciats ho són també el nombre de persones que, per exemple, tenen formació, interès i/o vocació per a realitzar estudis destinats a publicar, que es redueixen en funció de la demografia de cada lloc o territori. I ho és també l'emigració que molts dels membres més formats dels centres d'estudis han hagut d'emprendre des dels territoris més allunyats de les capitals, per raons de l'aplicabilitat dels seus estudis al món laboral possible. Centres d'estudis que sovint tenen com a valors actius en la recerca persones del lloc que només hi resideixen en caps de setmana o en dies puntuals. Dic tot això, perquè són llargues, diverses i complexes les consideracions a

fer sobre les pertinences territorials, sense pretensió de judicar quina és la millor, ni molt menys. En el fons, sortosament, el lloc genera la necessitat de crear plataformes de recerca i coneixement sobre l'espai viscut, l'espai heretat. I també, sortosament, les comunicacions i sobretot les noves tecnologies ens han acostat a tots, als que vivim en el lloc que considerem propi i als que no hi poden viure amb regularitat.

El que deu ser cert és que, com més potent és el lloc, més fàcil ha de ser regular l'edició d'una revista com ara *Terme*, cosa que no vol dir que sigui menys costosa en feina.

Hi ha tres qüestions que cal tenir en presents en les revistes-miscel·lànies dels centres d'estudis: la periodicitat, la regularitat i l'extensió. La periodicitat en la majoria de casos s'ha estipulat en caràcter anual, en alguns, menys abundants, en semestrals, i en algun cas molt puntual quadrimestral. En el cas de les miscel·lànies de periodicitat anual, cal distingir les que han estat regulars en l'aparició, com és el cas de *Terme*, i les que han tingut alguna falta, algun any que no han estat publicades o algun petit període sense aparició. En el cas de les miscel·lànies d'aparició semestral, cal dir que algunes sortiren i es mantingueren en aquesta temporalitat durant un temps, per passar posteriorment a anuals. Si el repte de l'aparició anual obliga ja a mantenir una constància, a cercar i tenir compromesos articles entre col·laboradors habituals, puntuals o nous, o a fer un seguiment de la puntualitat del seu lliurament, més esforç encara cal dedicar a una publicació semestral, entre les quals ens cal remarcar *Ausa* del Patronat d'Estudis Osonencs i *Quaderns de Vilaniu* de l'Institut d'Estudis Valencs, o les quadrimestrals *Del Penedès*, editada per l'Institut d'Estudis Penedesencs, i *Estudis Baleàrics*, de l'Institut d'Estudis Baleàrics. Algunes miscel·lànies són manifestament irregulars en la seva aparició, cosa que indica que potser mai no n'ha estat el propòsit, sinó més aviat que l'objectiu ha estat sortir quan hi ha hagut material suficient per a publicar, això si, seguint una numeració correlativa. De totes maneres, són les menys abundants. L'objectiu més general és la publicació anual, que en molts casos s'acompleix i que, en determinades ocasions, alguns centres, per dificultats diverses, se salten en algunes anyades.

És interessant de veure com un bon gruix de revistes miscel·làniques arrenquen als anys 80 del segle xx, algunes al final dels 70 i també unes quantes als 90. No sempre la creació d'un centre d'estudis la trobem acompanyada de l'aparició pràcticament simultània de la seva publicació miscel·lànica anual, com és el cas del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa i *Terme*. En alguns casos van haver de passar anys abans no aparegués el número 1. Això deu voler dir que va costar implementar el model que alguns dels centres més antics van anar construint des d'anys ben allunyats —amb els articles escrits encara forçosament en llengua castellana—, com ara els *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, sorgits el 1947, *Ausa* del Patronat d'Estudis Osonencs, del 1952, i els *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, del 1959.

Parlar de l'extensió de les miscel·lànies en nombre de pàgines és contemplar una gran varietat, des d'un centenar o menys de pàgines fins a extrems puntuals de 800. Algunes miscel·lànies, com ara *Terme*, al llarg dels anys han anat augmentant de pàgines, fins arribar a unes xifres variables, responent de ben segur a coses tan simples com les aportacions rebudes per a ser publicades. Podem dir que no hi ha cap centre que mantingui una constant en el nombre de pàgines, any darrera any. La norma és que hi hagi oscil·lacions més o menys importants d'un número a l'altre. Si miréssim de cercar una mitjana, el nombre de pàgines oscil·laria entre les 150 i les 300.

Mirada comparativa

Una mirada analítica damunt de *Terme*, tenint present un bon gruix de revistes similars que hem consultat, editades per centres d'estudis locals o comarcals, ens constata en primer lloc algunes diferències en positiu. Una d'elles deriva precisament d'allò que hem apuntat més amunt: l'existència de direcció. D'altra banda, són poques les revistes miscel·làniques dels centres d'estudis que després de la pàgina de crèdits ens presenten una editorial encapçalant els articles. En la major part dels casos s'entra a sac en els continguts signats pels diversos autors. I en el cas d'haver-n'hi, la major part no deixen de ser un davantal de presentació dels continguts del número concret. *Terme* ha seguit una altra via, sobretot a partir del canvi de format del número 16. L'editorial va més enllà del simple objectiu d'apuntar els treballs presentats, fins i tot sovint ho obvia i se centra en formular una reflexió des d'un posicionament historiogràfic terrassenc, sobre l'actitud i les circumstàncies dels historiadors, sobre la utilització de la història, sobre la conceptualització del patrimoni. Podríem dir que, en alguns moments, denuncia la frivolitat i la lleugeresa en l'aplicació de la història, i les visions localistes que l'utilitzen. Inquireix constantment al gremi d'historiadors, a una part significativa de la societat, a les administracions públiques, sobretot la local. També es reconeix allò de bo que es produeix, sense cofoismes ni xovinismes de mal heure. En el fons, s'hi endevina una voluntat i una pretesa capacitat de reflexionar sobre l'ús de la història, sobre el tractament del patrimoni, en l'aplicació o la descurança en el present. Ganes de preguntar i autopreguntar pensant històricament. La lectura de les editorials de *Terme* ens exemplifica que la funció d'un centre d'estudis va més enllà de la necessitat de promoure i difondre els estudis basats en una rigorosa recerca, i que és a partir del coneixement que és possible construir una opinió qualificada del passat i del present. D'alguna manera ens acosta a aquella formulació que diu que tota la història és sempre del present, si més no —pensem— feta des del present.

Altres diferències en positiu són les seccions fixes que trobem anualment com un compendi d'informació, i també sovint de reflexió. Un conjunt presentat actualment sota l'epígraf de «Patrimoni cultural: activitats i difusió», en el qual s'inclouen seccions dedicades als arxius —als de Terrassa i als d'altres poblacions veïnes— als mu-

seus, a les biblioteques, a l'activitat arqueològica anual. Conformen un balanç, una radiografia, una voluntat d'incidir en el desenvolupament futur. Són seccions que no són freqüents en d'altres revistes paregudes. Molt més normal és la recensió de llibres editats durant l'anyada, com també d'algunes exposicions. Espais, doncs, de servei a una comunitat ciutadana interessada en l'activitat i els serveis culturals, vinculats sobretot al patrimoni. Són aquests espais el que donen a *Terme* un valor afegit no gaire usual. Un valor que cal presentar, no com a modèlic —sempre hem d'estar amatents a la cerca de la superació—, sinó més aviat com a molt interessant i susceptible de ser imitat, adaptat, transformat per altres centres d'estudis, de manera semblant a com d'altres iniciatives i activitats reeixides en un lloc esdevenen exemple per a d'altres en una mena de creació de model en constant adaptació i transformació. Opinió a partir de l'experiència historiogràfica, informació i reflexió a partir de l'activitat, del patrimoni i dels serveis.

És estimulant veure com a les pàgines de *Terme* s'hi ha anat prodigant periòdicament la reflexió sobre temes historiogràfics, arxivístics, etc., més enllà de les pàgines dedicades a estudis concrets. Reflexions que entronquen en el temps —i per tant, perden novetat, envelleixen o entren en la acceptació de la normalitat, o es mantenen vives en permanent discussió— i en els debats més genèrics que es produeixen en d'altres àmbits. Tal vegada la virtut, en ser publicades en revistes d'àmbit territorial, és no deslligar la recerca local dels debats i les reflexions que se succeeixen en àmbits més generals, propiciant que allò que es cou en uns altres ambients intel·lectuals també arribi als lectors potencials de revistes com ara *Terme*. O, per què no, que se suscitin debats d'elevada categoria com hem vist en algun cas.

És evident que cada lloc té unes particularitats històriques que diferencien èpoques i circumstàncies més generals. Són aquestes particularitats les que distingeixen un lloc i un temps i són les que fan que el reflex de cada període històric s'escampi de manera desigual amb el condicionant, evidentment, que marca la generalitat, que no és sempre la que es configura en el lloc principal —la capital—, sinó més aviat en les similituds més freqüents dins de les complexitats. I aquestes diferenciacions són les que es poden travar en els continguts de les diverses revistes miscel·làniques dels centres d'estudis. Diferències en el desenvolupament dels períodes històrics condicionats per les circumstàncies locals, d'ordre geogràfic, d'ordre social i d'ordre polític. I aquesta deu ser també una de les grans virtuts de la producció editorial dels centres d'estudis: sortir de la simplicitat de plantejaments, del mimetisme, de la fotocòpia amb noms i llocs diferents, tot volent resoldre la qüestió de cada lloc amb paral·lelismes per demostrar.

D'altra banda, és molt raonat pensar que els continguts, la producció dels articles inclosos en la majoria de revistes com ara *Terme*, respon bàsicament als estudis, a les apetències, als interessos i a les recerques dels investigadors. Només la programació d'alguns dossiers o una visió més general que pugui tenir la direcció —i/o el consell

de redacció—, poden estimular o provocar recerques concretes que responguin a objectius clars per tal d'omplir buits que es consideren més necessitats de cobrir. Vull dir amb això, que, de vegades, les diferenciacions entre una revista i una altra poden ser més circumstancials que programàtiques. I vull significar amb això, allò que ja he dit més amunt: la importància de la figura del director, ben travada amb el consell de redacció —i ensems amb el consell editorial— i l'interès que es pot suscitar amb la programació de dossiers monogràfics.

Ismael Almazán i Fernández en l'article publicat al *Terme* núm. 17 «Sobre els usos socials de la història» —excel·lent article de debat mantingut amb Salvador Cardús i Ros— anomenava un seguit d'àmbits importants de recerca per a l'època moderna, que havia apuntat recentment Carlos Martínez Shaw: «història agrària, industrial, marítima, de la població, de l'ecologia, urbana, dels grups privilegiats, del moviment obrer, dels marginals, de les creences religioses, de les mentalitats, de la cultura, de les dones, de la família, dels joves, de l'administració i de les institucions, de l'amor i la vida privada, de les pors i la mort, de les agitacions socials, etc.»

No sé si els centres d'estudis —els seus investigadors— no hem estat massa sovint preocupats per cobrir els buits dels períodes que marca la historiografia general política del país, la de l'Estat espanyol o una altra encara més extensa. Preocupats a preguntar-nos què va passar en el lloc durant un període concret, sobretot quan està emmarcat en l'excepcionalitat de temps trasbalsats. És ben cert que són aquests períodes els que condicionen la vida quotidiana d'anys posteriors. L'exemple més fefaent l'experimentem nosaltres mateixos, en el temps que hem viscut, i també en el temps d'ara. Per exemple, tot allò que ha succeït de la Segona República ençà, encara brinca i marca dinàmiques i comportaments actuals, per molt que a alguns els sembli que, posant-hi la marca de la democràcia, tot allò més visible o soterrat que ens condiciona s'hagi tornat asèptic, com la pobra democràcia que propugnen.

Sovint, però, és més atractiu l'estudi del període trasbalsador, canviant, excepcional, que no del que assumeix el canvi i les conseqüències amb una major uniformitat o monotonia. I no hauria de ser així o, si més no, no s'hauria de contemplar com a matèria de segona fila. Hem d'entendre els motius, els fets i les conseqüències. I dintre de les conseqüències no només els punts més singulars sinó també la quotidianitat i fins i tot la monotonia del pas dels dies. Si no, com ens podem entendre nosaltres, per exemple, els que vàrem fer la joventut durant el franquisme, sense saber i entendre la monotonia i la uniformitat que aclaparava les nostres vides?

Sovint també ens interessa molt més el fet polític local que les formes de vida individuals o col·lectives. La proposta d'Ismael Almazán, i/o de Carlos Martínez Shaw, focalitzava la recerca en àmbits o temes concrets, establint prioritats per davant de la història vista des de l'exclusivitat dels períodes i les circumstàncies històriques basades en l'esdevenir de l'acció política. Segurament aquesta deu ser una línia a recomanar

a les revistes miscel·làniques dels centres d'estudis com ara *Terme*. L'estudi no només de les dinàmiques de l'exercici del poder i les seves conseqüències, sinó també de la complexitat de la vida en l'ampli ventall de les persones que a cada moment han conformat la societat del lloc.

Les històries de cas, la reconstrucció de vides, no només dels personatges més significatius, saber d'algunes persones d'èpoques diferents: en quin context familiar neixen, si tenen alguna formació escolar, quan i amb qui es casen —primeres, segones núpcies si és el cas—, de què treballen, si són cridats a milícies, quants fills tenen, quants sobreviuen, si tenen alguna responsabilitat local, a quina edat moren, quins béns tenen i a qui els deixen. Saber de la quotidianitat, del pas de la vida fins a la declaració de transmissió dels béns —a partir d'una documentació tan interessant com la testamentària— i l'administració de la mort i de les perspectives del més enllà, de la conformació de les comunitats locals a partir de l'evolució demogràfica, de les emigracions properes i llunyanes. En el cas d'època ja contemporània, l'estudi o estudis de les formes associatives, per raons de feina, les recreatives i culturals, les polítiques, les religioses. No quedar-nos amb alguns exemples concrets, més rellevants, sinó perfilar durant períodes l'amplitud o la migradesa associativa. Saber, en definitiva, qui és la gent que conforma la societat local, com viu i s'organitza, com treballa, com es procura diversió, com pateix, com mor.

També crec que tenim camí per recórrer enllaçant àmbits i matèries d'estudi. Gosant pensar, de lluny estant, en Terrassa, veure com el creixement urbà i industrial es menja l'espai agrari, quina interrelació es produeix, com va desapareixent la pagesia, com es reocupen els seus actius. Veure també com la ciutat s'ha relacionat amb el medi natural que l'envolta, des de l'explotació, l'oblit, la descoberta, la preservació. M'ha semblat petita la producció recollida a *Terme* de les poblacions de l'entorn terrassenc, en la qual seria interessant veure els llaços que estableixen amb Terrassa, per raons comercials, de treball, lleure, formatives, d'emigració, de relacions familiars, com també veure les pròpies dinàmiques locals.

Darrerament s'està desvetllant un interès per les aportacions que des de la literatura podem estirar en relació al coneixement del lloc, la tasca de recuperar autors de segona o tercera fila que han escrit, en un moment concret, inspirats en uns paisatges, siguin naturals, agraris o urbans, o en les formes de vida coetànies. Veure quina informació des d'una perspectiva històrica en podem extreure, com també veure qui eren aquests personatges i quina incidència van tenir en la societat local.

És important copsar com les actituds dels personatges públics estimulen canvis en les mentalitats, en les formes de pensar i d'actuar, en les maneres de ser i de comportar-se. A partir de l'exemple a imitar o, contràriament, com a reacció de rebuig. És interessant entrar en les vides privades, a través de coses tan atractives com la correspondència personal que es pugui conservar. Si només hi busquem notícies "histò-

riques”, segurament perdrem molta informació que a primer cop d’ull ens podrà semblar insubstancial. Segurament tindrem un peu o dos a la riba de l’etnologia, però ens servirà per entendre quines eren les formes de vida i d’establir relacions de les persones d’un moment històric determinat, les relacions familiars, el concepte de l’amor.

L’àmbit religiós dona també per molt, des d’uns períodes que amaren la vida quotidiana de la major part de la població, fins quan, en època contemporània, entra en debat i confrontació amb parts significatives de la societat. I aquí també seria bo anar saltant cap a àmbits etnològics o sociològics per veure com evolucionen les mentalitats, les formes de vida, els comportaments, les pors, el respecte als elements que tenen consideració de sagrat, al clergat.

No hauríem de caure en la temptació d’un concepte reduccionista de la història i menys des de l’àmbit local, on és més fàcil interrelacionar àmbits de la vida humana. Com si només fos matèria històrica allò que, si hi hagués hagut mitjans d’informació en el seu temps, hagués tingut ressò periodístic. Ja sabem que la vida és molt més complexa que el que es reproduïx com a notícia informativa i que l’interès comunicatiu de les persones, sortosament, és molt més ampli i té formes distintes de transmissió. Al capdavant es tracta de veure la història amb la màxima amplitud possible, amb la connexió amb altres àmbits de la ciència, si això ens permet un major aprofundiment en el repte permanent d’entendre des del present els homes i les dones d’un lloc i d’un temps determinat en relació permanent i indestriable amb els altres homes i dones d’altres llocs i amb el medi i l’espai físic que els envoltà.

Les circumstàncies de determinats moments poden plantejar dubtes sobre la necessitat de la ciència històrica, sobre l’esforç d’honestedat que requereix, sobretot quan des de determinats sectors s’adopten postures d’utilització, de manipulació i d’instrumentalització interessada, quan se n’extreu amb pinces la virtuositat per a significar el fet local davant de l’extern, amb voluntat d’aconseguir mèrits, prestigi, promoció i incentiu econòmic. Res hi ha més atraient que l’espai ben explicat amb totes les complexitats que el temps històric construeix, el sentir-nos humans, en les bondats i les misèries, en la sinceritat de la síntesi i en la interpretació necessària per a construir el temps històric del futur.

No voldria acabar sense remarcar el que deia al principi, la necessitat de l’existència de publicacions com ara *Terme* per al coneixement del lloc i per a fer possible una major pluralitat, no sols territorial sinó també conceptual, de la visió dels temps pretèrits. Ens cal reafirmar la necessitat de la història des del món local, sempre en camí neguitós cap a un major rigor, lluny d’allò que hem considerat pervers o deformador: el positivisme, la fastuositat commemorativa o el localisme xaró i xovinista. Ens cal tenir la seguretat i el convenciment, davant de nosaltres mateixos, davant de la societat i davant de les administracions públiques, de la imperiosa necessitat de construir i revisar constantment el passat històric com a forma de reflexió sobre la condició humana.

No costa gaire recomanar, encoratjar i desitjar una llarga continuïtat a *Terme*, en el benentès que és una de les revistes sòlides, ben estructurades i amb capacitat de transformació dels centres d'estudis de parla catalana. De dins estant, quan el rigor és norma, segurament les coses es veuen carregades de dubtes, d'inquietud, de puntuals insatisfaccions, que s'han de compensar, però, amb convicció i sense complexos, tenint en compte el gruix i el pòsit que deixen 25 números i 25 anys de coordinada col·laboració entre el Centre d'Estudis Històrics de Terrassa i l'Arxiu Històric Comarcal. Col·laboració i producció que mereix el reconeixement intern de la ciutat de Terrassa i l'extern, que per la meua part transmeto, fent-me portaveu del col·lectiu dels centres d'estudis de parla catalana.

Notes

- 1 Entre d'altres, per posar exemples, han dedicat dossiers a Enric Valor, Rodolf Sirera, Joan Fuster, Joan F. Mira, Vicent Andrés Estellés, Isabel-Clara Simó, Josep Piera, per posar noms coneguts, però també n'han dedicat a coses tant suggerents com ara comparatives entre les lletres alemanyes i italianes amb les catalanes, el feminisme i la narrativa catalana, la literatura sobre la conquesta de València, els diaris, dietaris i memòries, etc.
- 2 Per exemple, el núm. 11 (1995) està dedicat a l'historiador Roc Chabàs; el 13 (1997) al massís del Montgó; el 19-20 (2002-2003) a l'arquitectura; el 21 (2004) als cementiris islàmics; el 24-25 (2007) a la Guerra de Successió; i el 27-28 (2009) a la comercialització dels cítrics.
- 3 El núm. 12 (1998), urbanisme; el 15 (2000), ciutats emergents; el 16 (2001), gestió del territori; el 17 (2002), riscos naturals; el 18 (2003), transformació urbanística; el 19 (2004), la industrialització; el 20 (2005), el Baix Vallès; el 23 (2008), la nova agricultura a Gallecs; i el 24 (2009), llibertat i seguretat.
- 4 Per posar exemples a partir dels anys 80: núm. XXVI (1982-1983), les actes de les "Jornades d'Història i Cultura en homenatge a Carles Rahola", en el centenari del seu naixement; núm. XXXIII i XXXIV (1994), les aportacions de les "Jornades d'Homenatge al Dr. Jaume Marquès i Casanoves"; núm. XXXVI (1996-1997), el congrés d'homenatge al Dr. Pere de Palol ("Hispania i Roma. D'August a Carlemany"); núm. XLII (2001), s'hi reproduïxen les actes del "I Congrés d'Història de Girona. Girona dos mil anys d'història"; i el núm. XLV (2004), les del "II congrés dedicat a la catedral de Girona".
- 5 Els núm. 17 i 18 (2005 i 2006) contenen articles de la "Jornada d'Estudis Anton Busquets i Punset (1876-1934)", celebrada a Sant Hilari de Sacalm; el 20 (2008), la ponència de la "I Trobada d'Entitats Locals de cultura i recerca de la Selva"; i el 21 (2009), inclou les aportacions de les jornades "La Selva. Territori en transformació".
- 6 En la majoria de números els dossiers ocupen més o menys la meitat de la revista. Han dedicat dossiers a: medi ambient; les migracions al Baix Llobregat; els mitjans de comunicació; les festes; models urbans, models de creixement; l'ensenyament; evolució política; organització territorial; elements del debat a la comarca; els colors de la música; les celebracions i els cultes religiosos; els moviments ecologistes.
- 7 Els dossiers publicats oscil·len entre cinc i nou articles i han estat dedicats a: cultura popular; toponímia; organització i ordenació del territori; la implantació del franquisme; ciutats de fa un segle; 2004-1304. Una visió múltiple; temps de dones; de Negrín a Franco.
- 8 En la darrera dècada s'hi han publicat dossiers dedicats a les murades de Palma, al centenari de

- Francesc de B. Moll, en homenatge a Marià Villangómez i Joan Marí i Cardona, un monogràfic dedicat a Miquel Batllori i Munné, al segle XIX a Menorca, al conservatori i als 70 anys d'ensenyament musical, al "Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana", en homenatge a Álvaro Santamaría Arández i a Josep Font i Trias, a un segle d'oceanografia a les Balears.
- 9 El 2001 el dedicà a l'historiador José Sánchez Real, el 2002 al pintor Ismael Balanyà Moix, el 2003 a l'historiador Agustí Altisent, monjo de Poblet, el 2004 a Lluís París i Bou, membre actiu del Museu-Arxiu de Montblanc i historiador, el 2005 a Mn. Albert Palacín, mestre i investigador, el 2006 a la premsa i la ràdio locals de la Conca de Barberà, el 2008 a Alexandre Masoliver i Masoliver, historiador i monjo de Poblet, el 2009 al mestre forjador Ramon Martí i Martí i a l'impressor Ramon Requesens i Queralt, i el 2010 a l'activista cultural de Vimbodí i Poblet Alfons Alsamora i al Grup Cultural de la Dona, de Solivella.
 - 10 El núm. 9 (1998) era dedicat exclusivament a "Sant Andreu. De poble a ciutat (1875-1936)".
 - 11 El núm. 12 (2002): "Miscel·lània Martí Pous i Serra (1910-1997)".
 - 12 Actualment al Centre d'Estudis del Gaià, amb seu a Vila-rodona. El CEG edita una miscel·lània anual, *La Resclosa*, d'entre 100 i 300 pàgines. En el darrer número (13), s'hi inclogueren les actes de les «Primeres jornades d'estudi i divulgació de les Terres del Gaià», celebrades a Santes Creus el novembre de 2008.